

Oude eiken in de politiek

Wegwijzers voor politici, Van Hammoerabi tot heden
Andries Hoogerwerf, Uitgeverij Damon, Budel 2004

ED. VAN THIJN

Professor Andries Hoogerwerf is de grondlegger van de beleidswetenschap in Nederland. Hij heeft belangrijke publicaties op zijn naam staan over het ontwerpen van overheidsbeleid, beleidsprocessen en beleidsevaluatie. Een taaie materie, maar schijn bedriegt. Hoogerwerf heeft altijd, dwars door de technieken en methoden heen, gekeken naar uitgangspunten, beginselen, waarden en normen. Zelf een grootmeester in de techniek van de beleidsontwikkeling, heeft hij er menigmaal blijk van gegeven zich blauw te ergeren aan de verzakelijking van de politiek. Dat begon al in een vroeg stadium van zijn wetenschappelijke loopbaan. Al in 1964 trok hij van leer tegen de toenmalige visieloosheid in de politiek en signaleerde een veenbrand in de samenleving die elk ogenblik zou kunnen oplaaien tot een grote brand. In 1966 al zou hij gelijk krijgen.

Het idee dat politieke leiders de dragers zouden moeten zijn van grote beginselen en een voorbeeldfunctie zouden moeten vervullen, heeft hem nooit losgelaten. In *Wegwijzers voor politici* geeft hij een overzicht van de taken, deugden, waarden en normen die, dwars door de geschiedenis heen, door grote denkers aan het

politieke leiderschap zijn toegedacht. 'Politici die graag burgers een spiegel van waarden en normen voorhouden, kunnen van tijd tot tijd ook zelf wel eens in zo'n spiegel kijken', verzucht hij.

Moed

Hoogerwerf vangt zijn speurtocht aan bij koning Hammoerabi van Babylon die in de periode van 1792 tot 1750 voor Christus een aantal kardinale deugden formuleerde waaraan een heerser moet voldoen, zoals wijsheid, zorg voor de zwakkeren, conflictbeheersing, het tegengaan van corruptie, enz. Met zevenmijslaarzen voert hij ons aan de hand van deze themata door de ideengeschiedenis van de wereldbeschaving. Uiteenlopende denkers van Confucius tot Erasmus, van Plato tot Augustinus, van Mozes tot Macchiavelli, van Montesquieu tot Burke, van Marx tot Weber passeren de revue. Het is opmerkelijk om te zien hoe de belangrijkste deugden de tand des tijds hebben doorstaan. Hoogerwerf beschouwt rechtvaardigheid, moed, gematigdheid en prudentie als de grote vier. Om vervolgens te constateren dat daar in het huidige tijdsgewricht behoorlijk de klad in zit. Met name de moed om in te gaan tegen de tijdgeest, de waan van de dag, is ver te zoeken.

53

Over de auteur Ed. van Thijn is lid van de Eerste Kamer voor de PvdA

Het is ook wel veel gevraagd om aan de hand van dit soort deugden de ideale politicus te schilderen. Een politicus die eenmaal de moed heeft op een beslissend moment dwars tegen de heersende opvattingen in te gaan, mag rustig een staatsman worden genoemd. Maar een politicus die aan de lopende band de tekenen des tijds negeert wordt al gauw een roepende in de woestijn. Bovendien zijn in onze plurale democratie niet alle politici uit het zelfde hout gesneden. Een politicus die in onvrede leeft met de bestaande machtsverhoudingen zal andere deugden uitdragen dan de conservatief die alles bij het oude wil laten.

Elitair?

Een belangrijk onderscheid dat Hoogerwerf aanbrengt is dat tussen ethiek (Erasmus) en machtspolitiek (Macchiavelli). In het laatste geval telt slechts het resultaat: het doel heiligt de middelen. In het eerste geval gehoorzaamt de politicus aan de wetten die hij zelf tot stand heeft gebracht. Hij is zich ten allen tijde bewust van zijn voorbeeldfunctie en voert een onberis-

pelijke levensstijl. Ethiek is randvoorwaardelijk voor politiek. Een ander onderscheid is dat tussen elitaire (Burke) en non-elitaire (Rousseau) deugden. Elitaire politici verheffen zich boven het volk en volgen hun eigen kompas. Non-elitaire politici richten zich, zoveel als mogelijk, naar de volkswil.

Bij deze ordeningsprincipes doet zich wel een levensgroot dilemma voor dat bij Hoogerwerf onvoldoende uit de verf komt. Is de politicus die de ethiek als leidraad heeft niet bijna per definitie elitair? Is in onze moderne spindoktersdemocratie machtspolitiek te vermijden? Het is een dilemma dat de actualiteit van vandaag in hoge mate beheerst.

Reden te meer voor hedendaagse politici, die zich staande moeten houden in de turbulentie van het mediageweld, om zich toch eens in een verloren ogenblik (het reces bijvoorbeeld) te verdiepen in de wijsheden van politieke denkers door de eeuwen heen. Zij zijn het 'die als oude eiken boven het struikgewas van de alledaagse politiek uitrijzen.' Hoogerwerf is zo'n oude eik.